

УДК 005:7.08:070(477.87)

ББК 76.120.74(4Укр)

СИСТЕМАТИКА ЖАНРІВ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ПРЕСІ (на матеріалах видань «Закарпатська правда» та «Старий замок»)

І. М. Ващук

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра журналістики; 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: diabetka@ukr.net*

Стаття присвячена дослідженню жанрової палітри закарпатської періодики, а також процесу трансформації жанрів у найдавнішій газеті краю «Закарпатській правді» та газеті «Старий Замок».

***Ключові слова:** ЗМІ, жанр, жанрологія, трансформація, палітра, специфіка, текст, інформативність, аналітика, публіцистика, стаття, автор, газета.*

Якщо журналістський задум здобуває втілення, то неодмінно постає проблема доцільності тієї чи іншої його форми, тобто жанру. Як зауважує В. Здоровега, жанр – це певним чином окреслений зміст, що “відшукав” найбільш зручну форму для свого втілення. Жанр – це змістовно-формальна єдність [6, с. 205]. Власне цій науковій проблемі присвячена значна кількість праць, які створили вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема О. Тертичний, І. Михайлин, В. Ворошилов, М. Василенко, В. Шкляр, Н. Мантуло, О. Дупак, О. Нерух, Ю. Гордєєв, Л. Кройчик, Є. Пронін, М. Кім, О. Колесниченко, Б. Місонжников та інші.

Якщо взяти до уваги міркування дослідників, то можна спостерегти як жанрова палітра преси стає динамічною, рухливою, гнучкою та множинною. А практична діяльність газетних медіа сьогодні ж презентують нові форми висловлення авторської думки, які є не лише результатом зовнішніх впливів, а й наслідком внутрішнього розвитку жанру, взаємопереходу та взаємодіяльності жанрів [12, с. 38].

Мета нашої розвідки – з’ясувати специфіку жанрової системи в сучасних друкованих закарпатських виданнях. Отже, **об’єктом** дослідження став медіа-текст в «Закарпатській правді» та «Старому Замку», **предметом** – його жанрове втілення. Відомий класик російського журналістикознавства та літературознавства В. Шкловський зазначав, що жанр – зіткнення думки та події, котрі зумовлюють нове втілення тексту у своєрідну форму. Це результат нового переосмислення життя. В той же час дослідник М. Бахтін зауважував: «Жанр живе сьогоднішнім, але пам’ятає про своє минуле. Жанр – це представник творчої пам’яті в процесі розвитку журналістики». Бачимо, що дослідники вказують на

глибоке розуміння жанру в галузі літератури та журналістики. Український журналістикознавець В. Здоровега дає таке визначення жанру: «Жанр – це форма журналістського твору, де текст знаходить своє функціональне призначення» [14, с. 55]. Інший український теоретик і журналіст О. Ташликов у своїй праці «Гасмниці жанру» зазначає: «Жанр – це не тільки форма, а й зміст, який повинен відповідати зовнішньому оформленню» [15, с. 42].

А. Тертичний, який присвятив теорії жанрів працю: «Жанры периодической печати», займає нейтральну позицію серед дослідників. Він уважає, що **жанри журналістики** – це індивідуальні тексти різної форми і вияву, які умовно можна об'єднати в групи, відштовхуючись від їх спільних ознак [15, с. 101]. Дослідник не наполягає на обов'язковості строгого дотримання жанру, однак у своїх працях доводить і те, що жанр допомагає більш професійно відтворювати думку, яка вплетена в тексти [15, с. 66].

У сучасному журналістикознавстві є різні підходи до класифікації жанрів. Так, І. Михайлин виокремлює інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні та сатиричні жанри. Дослідник А. Тертичний дотримується класичного жанру, і виокремлює таку систематику: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні форми [17, с. 36].

Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів сучасної регіональної журналістики однозначно передбачає зміну взаємовідносин у структурі конкретного редакційного колективу, тобто журналіст часто спеціалізується тільки на одному із жанрів. Явище жанроутворення зрегнерувало зовсім нові читацькі уподобання чи тенденції, новий попит читацького ринку, що ґрунтується на двох засадах: інформувати та розважати. Саме це спонукало регіональну пресу розбудовувати свої видання за принципом: «Усі жанри хороші, окрім нудного» [16, с. 202]. Хоча дослідник В. Здоровега запевняє, що нудних жанрів не існує. Існує тільки нудна тема, або не майстерний спосіб викладу ідеї, що повинна втілюватися у спеціальній жанровій формі.

Отже, система жанрів, розвиваючись, підпадає під вплив певних об'єктивних і суб'єктивних чинників, які провокують їх трансформацію [17, с. 98]. З цією метою проведено моніторинг газет «Закарпатська правда» та «Старий Замок Паланок» щодо наявності чи відсутності в них кожної з традиційних моделей вітчизняної жанрової системи ЗМІ.

Нашу вибірку склали 50 номерів газети «Закарпатська правда» за 2010 рік і 48 випусків щотижневика «Старий Замок Паланок» також за цей період. Упродовж 2010 року газета «Закарпатська правда» опублікувала 115 інтерв'ю, 109 репортажів, 105 соціальних опитувань, 56 коментарів, 24 рецензії, 22 огляди (переважно спортивної тематики), 5 журналістських розслідувань, 4 нариси, 4 фейлетони та 1 памфлет. Окрім того, на сторінках газети за аналізований період з'являлося більше сотні інформаційних заміток, статей і кореспонденцій. Це озна-

чає, що «Закарпатська правда» на 60% складається з інформаційних жанрів, на 15% – із аналітичних і на 5% – із художньо-публіцистичних. Значну частку видання складають і трансформовані жанри. Приблизно 20% матеріалів не є чистого жанрового вияву.

Наведені цифри яскраво свідчать про відсутність таких жанрів, як звіт, памфлет, а також про незначну присутність листів, проблемних і подорожніх нарисів. Однак існує велика кількість позаштатних кореспондентів, котрі можуть якісно працювати над аналітичною проблемною статтею чи добре продуманою темою памфлету. Про це мають піклуватися редактори видань.

Аналітичні жанри досить часто оприявнюються на сторінках газети «Закарпатської правди». Популярними тут є передова стаття, початок якої виносять на першу сторінку, кореспонденції на різну тематику, літературні та спортивні огляди.

Найбільше трансформуються репортажі, які містять елементи інтерв'ю чи коментаря. До прикладу матеріал «Хто він? І чому позбувся власних дітей?» (№8, 2010, автор – Роман Тимчишин). Стаття про чоловіка, який проживає за кордоном і організовує міжнародні фестивалі. Давно, через неправильне оформлення документів, він позбувся опіки над дітьми. Історія ведеться з місця події фестивалю, однак в репортаж плавно вливається відкрите інтерв'ю. Автор вважав за потрібне вжити заголовок, який характерний для інтерв'ю. Тобто в одному матеріалі поєдналися два інформаційні жанри. Домінував, звісно, репортаж, однак елементи інтерв'ю оживили інформацію. Подекуди на сторінках «Закарпатської правди» натрапляємо і на трансформоване журналістське розслідування соціальної тематики. Наприклад, матеріал під назвою «Як можна прожити на одну зарплату» (№8, 2010, автор – Катерина Ковач). У розслідуванні журналістка робить детальне дослідження витрат середньостатистичного громадянина, який отримує державний прожитковий мінімум. Тут вона робить акцент не на розслідуванні, а на огляді подій, які відбуваються у житті через недостатність коштів. Знову ж таки аналітичні жанри змішуються своїми ознаками і доповнюють одне одного. Ще одним прикладом спроби журналістського розслідування є матеріал під назвою «Не бачимо, що вживаємо – кривава правда» (№6, 2010, автор – Наталія Тернавська). Журналістка провела розслідування причин антисанітарних умов у закладах громадського харчування, включивши й елементи інтерв'ю, і елементи коментаря до жанру розслідування. У цьому випадку аналітичний жанр трансформувалася і перетворився в інформаційно-аналітичний.

Під час дослідження нам вдалося віднайти жанри художньо-публіцистичної групи. Фейлетон «Плакали наші гроші» (№1, 2010, автор – Тарас Ващук) присвячений спробі відтворити кризове становище в Україні, зокрема в Закарпатті, висміяти причини різкого коливання

американського долара та іронічно відтворити байдуже ставлення влади до конкретної ситуації. Ще одним фейлетоном, який вдалося віднайти на сторінках обласного видання, є стаття під назвою «Кіт в мішку» (№15, 2010, автор – Наталія Тарнай). Журналістка висвітлює проблему неякісних товарів вітчизняного виробництва, висміює їх ціни і невдалу рекламу. До фейлетону залучає бесіду двох політиків, чим трансформує художньо-публіцистичний жанр в русло інформаційності. У виданні «Закарпатська правда» вдалося віднайти декілька художніх рецензій як зразків унормованого аналітичного жанру.

Найчастіше вживаний жанр «Закарпатської правди» – це інтерв'ю: у кожному номері видання є їх щонайменше три. Редакція стежить за тим, щоб це не провокувало одноманітності, а тому практикуються різні його трансформовані види: інтерв'ю-бесіда, аналітичне інтерв'ю, інтерв'ю-полілог, інтерв'ю-портрет.

Таку цікаву палітру інтерв'ю можна простежити на сторінках видання «Закарпатська правда» у рубриці «професії». Тут інтерв'юювана особа презентує якийсь оригінальний чи шкідливий вид діяльності, розповідає про специфіку та існування тієї чи іншої професії. А саме інтерв'ю під назвами: «У поїзді півжиття» (інтерв'ю-бесіда), «Манікюр – від гелю до акрилу» (інтерв'ю-бесіда), «Петро Мідянка – поети не вмирають» (інтерв'ю-портрет) та багато інших. До колоритних та цікавих інтерв'ю на сторінка тижневика ми віднесли матеріал під назвою «А я лимони у Лондоні вантажив і хочу шиншил розводити» (№27, 2010, автор – Тарас Ващук) про відомого коміка України Сергія Притулу. Газета «Старий Замок Паланок» більше 11 років успішно працює на медіаринку Закарпаття. П'ятнадцять тисяч примірників щотижня розходяться на всій території області. А двадцять чотири повнокольорові сторінки гарячої інформації, актуальних матеріалів, аналітики та цікавинок на смак будь-якого читача виходять періодично. За період 2010 року газета опублікувала 78 інтерв'ю, 90 репортажів, 37 опитувань, 188 заміток, 30 рецензії, 10 оглядів, 12 нарисів (9 портретних і 3 проблемних), 5 художніх есе, 3 фейлетони. Видання характеризується значно більшою зацікавленістю у художній публіцистиці. Трансформовані жанри займають 1/3 газетного простору і переважно трансформуються через суб'єктивні переконання авторів.

Видання «Старий Замок Паланок» спеціалізується на інформативному викладі дійсності, адже моніторинг преси показав велику перевагу саме інформативної групи жанрів. Специфіка їх використання полягає у тому, що газета охоплює великий спектр новин і подає їх дуже оперативно. Тижневик має спеціальні місця для жанрів «заметка» та «коментар», а саме 2 і 3 сторінки повністю розміщують актуальну подієву інформацію на спортивну, культурну, політичну, соціальну тематику. Приміром: «В Ужгороді відбудеться фестиваль «Пора було Фест» (№6, 2010, автор – Надія Вишневецька), «Коротко про спорт»

(інтернет-матеріали), «В місто над Латорицею прибула закордонна делегація» (№8, 2010, автор – Ярослав Світлик) тощо. Тобто широко використовується жанр замітки чи розширеного інформаційного повідомлення, які з'являються у чистому вияві форми.

Щодо більших за обсягом інформаційних жанрів, то досліджені нами інтерв'ю в «Старому Замку Паланку» друкуються переважно на суспільно-політичну тематику. «Ярослав Сочка – у Всесвіті ми не одинокі» (№7, 2010, автор – Юрій Лівак) – інтерв'ю, присвячене уфології та її впливу на людей. Воно трансформоване, оскільки написане методами журналістського розслідування й охоплює кілька тем: життєвий шлях Ярослава Сочки, наука уфологія, роздуми автора над принципами всесвіту. Таке інтерв'ю-розвідка вперше зустрічається на сторінках закарпатської регіональної преси і містить ознаки усіх жанрових груп: інформативних, аналітичних, художньо-публіцистичних.

Висновки. Проведене нами дослідження жанрової палітри у пресі Закарпаття показало, що сучасні регіональні ЗМІ тяжіють до інформаційності та ідуть за європейськими стандартами, які воліють подавати оперативну інформацію без елементів публіцистики та надмірної аналітики. Класична теорія жанрології не встигає за тими процесами видозміни або новотворення, що відбуваються у практичній журналістській діяльності. Більшість сучасних журналістських матеріалів не відповідають наявним (у теорії) канонам формотворення конкретних жанрів, що спричинено різними об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Тож явище трансформації у регіональній пресі є доволі широким, а видозміни жанру ми спостерігаємо у кожній третій публікації. Можна стверджувати, що поняття «чистого жанру» практично зникає із шпальт друкованих видань. Тим часом досить рідко зазнають трансформації такі жанрові форми, як замітка, факт чи класичне інтерв'ю.

Прояв трансформації жанрів дослідники не відносять до негативних чи позитивних журналістських процесів. Однак є думка, що з роками частина жанрових груп зазнає заперечення, інша – прогресивного перевтілення.

Література

1. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія / М. К. Василенко. – К.: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2006. – 238 с.
2. Вайшенберг З. Новинна журналістика: навч. посіб. / Зігфрід Вайшенберг; за загал. ред. В. Ф. Іванова – К.: Академія української преси, 2004. – 262 с.
3. Гриценко О. М. Основи теорії міжнародної журналістики / О. М. Гриценко, В. І. Шкляр. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2002. – 304 с.
4. Гордеев Ю. А. Эволюция жанров периодической печати в России постсоветского периода / Ю. А. Гордеев; под ред. В. В. Тулупова //

- Коммуникация в современном мире: материалы Всеросс. ракт. конф. “Проблемы массовой коммуникации” [Воронеж, 12-13 мая 2008 г.]. – Воронеж: Факультет журналистики ВГУ, 2008. – Ч. 1. – С. 12-14.
5. Гід журналіста: зб. навч. матеріалів, складений за французькою методикою вдосконалення працівників ЗМІ / упоряд. А. Лазарева; Центр підготовки й вдосконалення журналістів (Париж); Інститут масової інформації (Київ). – К., 1999. – 96 с.
 6. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник / В. Й. Здоровега. – 3-тє вид. – Львів: ПАІС, 2008. – 357 с.
 7. Ким М. Н. Жанры современной журналистики / М. Н. Ким. – С.Пб.: Изд-во Михайлова В. А., 2004. – 355 с.
 8. Ключев Ю. В. Теория жанров: новые подходы / Ю. В. Ключев // Жанры в журналистском творчестве: материалы науч.-практ. сем. “Современная периодическая печать в контексте коммуникативных процессов” [Санкт-Петербург, 19 марта 2003 г.]; отв. ред. Б. Я. Мисонжников. – С.Пб.: С.-Петерб. гос. ун-т, 2004. – С. 67-78.
 9. Колесниченко А. В. Жанры прикладной журналистики / А. В. Колесниченко // Журналистика и медиарынок. – 2008. – № 2. – С. 33-36.
 10. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: монографія / Н. Х. Копистянська. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
 11. Кройчик Л. Е. Система журналистских жанров / Л. Е. Кройчик // Основы творческой деятельности журналиста: учеб. для студ. вузов по спец. “Журналистика”; ред.-сост. С. Г. Корконосенко. – С.Пб.: Знание, СПБИНВЭСЭП, 2000. – С. 125-167.
 12. Мельник Г. С. Процесс жанрообразования в журналистике, литературе и PR: аналогии и различия / Г. С. Мельник // Жанры в журналистском творчестве: материалы научн.-практ. сем. “Современная периодическая печать в контексте коммуникативных процессов”, Санкт-Петербург, 19 марта 2003 г.]
 13. Мисонжников Б. Я. Современный репортаж (проблема и топика жанра) / Б. Я. Мисонжников // Жанры в журналистском творчестве: материалы научн.-практ. сем. “Современная периодическая печать в контексте коммуникативных процессов”, Санкт-Петербург, 19 марта 2003 г.; отв. ред. Б. Я. Мисонжников. – С.Пб.: С.-Петерб. гос. ун-т, 2004. – С. 104-124.
 14. Пельт В. Д. Дифференциация жанров газетной публицистики: учеб.-метод. пособ. для студ. ф-тов и отд-ний журналистики гос. ун-тов / В. Д. Пельт. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 48 с.
 15. Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства: монографія / В. В. Різун, Т. А. Трачук. – К., 2005. – 232 с.
 16. Рой М. Ф. Соціальне орієнтування преси та її жанри / М. Ф. Рой // Українська журналістика-98: зб. наук. пр. – К.: Центр вільної преси, 1998. – С. 102-103.

17. Тертычный А. А. Жанры периодической печати: учеб. пособ. / А. А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 312 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 02.03.2016 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором **Потятиником Б.І.**,
д.ф.н., професором **Лизанчуком В.В.***

**SYSTEMS GENRES IN MODERN TRANSCARPATHIAN PRESS
(based on publications “Transcarpathian truth” and “Old castle”)**

I. M. Vashchuk

*Department of journalism Vasyl Stefanyk Precarpatian National University;
76018, Ivano-Frankivsk, Shevchenko str., 57;
e-mail: diabetka@ukr.net*

The article investigates the genre palette Carpathian periodicals, as well as the transformation of genres oldest newspaper in the land of "Transcarpathian Pravda" newspaper and "Old Castle" .

Key words: *media, genre, genre system, transformation, palette, specificity, text, information, analytics, journalism, article, author, newspaper.*